

КАШКА В. В.,
аспірант кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
(Ужгородський національний
університет)

УДК 342:35,078.3 (1-4)

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті досліджуються міжнародні стандарти у сфері доступу до публічної інформації. Сформульовано конституційні гарантії права на інформацію та свободу інформації в зарубіжних країнах. Зроблено аналіз конституційних норм окремих зарубіжних країн.

Ключові слова: публічна інформація, інформаційне суспільство, право на інформацію, інформаційне законодавство, конституційні гарантії, доступ, реалізація.

В статье исследуются международные стандарты в сфере доступа до публичной информации. Сформулированы конституционные гарантии права на информацию та свободу информации в зарубежных странах. Сделан анализ конституционных норм отдельных зарубежных стран.

Ключевые слова: публичная информация, информационное общество, право на информацию, информационное законодательство, конституционные гарантии, доступ, реализация.

The article is devoted to the researching international standards in the field of access to public information. Formulated constitutional guarantees of the right to information and freedom of information in foreign countries. An analysis of the constitutional norms of some foreign countries is made.

Key words: public information, information society, right to information, information legislation, constitutional guarantees, access, implementation.

Постановка проблеми. Упродовж тисячоліть головними засобами організації суспільства є право й держава, розвиток яких здійснюється на базі синтезу інформації про вчорашній і сьогоднішній стан суспільства та ситуацію в ньому. Реалії інформаційного суспільства стають дедалі потужнішим чинником впливу на організацію суспільного життя в будь-якій країні. Відомо, що ступінь розвиненості демократії в суспільстві визначається тим, наскільки держава спроможна гарантувати й захищати громадянські, політичні, соціальні, економічні, культурні та інші права своїх громадян. Як визначено в одній із резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, свобода інформації й доступ до неї є не лише основоположним правом людини та громадянина, а й критерієм усіх інших свобод. Проте реалізувати політичні рішення, в тому числі й в інформаційній сфері, без наявності розвиненого законодавства – правової основи забезпечення здійснення конституційних прав людини та громадянина на свободу інформації, а також ефективних механізмів реалізації правових норм сьогодні не під силу будь-якій країні.

Ця проблема є предметом дослідження багатьох сучасних науковців. Серед наукових розробок, присвячених різним аспектам конституційного забезпечення права на інфор-



мацію, можна виокремити праці І.Л. Бачило, Ю.П. Битяка, М.І. Козюбри, А.М. Колодія, О.В. Кохановської, В.В. Лемака, М.В. Оніщука, В.Я. Тація, В.С. Цимбалюка та багатьох інших.

Постановка завдання. Мета публікації – аналіз зарубіжного досвіду законодавчого закріплення права на інформацію, а саме конституційні гарантії права на публічну інформацію в зарубіжних країнах.

Результати дослідження. У розвинених країнах світу забезпечення доступу до публічної інформації є основним індикатором відкритості державної влади. У багатьох із цих країн уже давно існують спеціальні закони про вільний доступ до інформації. Хоча вони багато в чому відрізняються один від одного, водночас мають загальні для всіх категорій, а саме: формулювання політики виконавчої влади; відносини з іншими країнами; розслідування злочинів і здійснення правосуддя; національна безпека; особисте життя громадян; комерційна таємниця тощо. Основоположним принципом у законах про вільний доступ до інформації є право особи мати вільний доступ до урядової інформації, хоча з неминучими винятками, які дають змогу державним органам відмовляти в наданні такої інформації.

Однією з перших країн, де право на інформацію та свобода вираження поглядів були закріплені конституційно, є Франція. У французькій Декларації прав людини і громадянина 1789 року проголошено, що вільне вираження думок і поглядів – це одне з найбільш цінних прав людини. Тому її можна вважати першим у світі правовим актом, що закріпив право людини на інформацію майже в сучасному розумінні [1]. Ці самі положення та права закріплені й у Французькій конституції, прийнятій 3 вересня 1791 року. Конституційна Рада Франції підтвердила, що свобода вираження поглядів і свободи інформації стосується не лише тих, хто пише, редагує та публікує, а й споживачів інформації. Отже, визначено право суспільства вибирати з безлічі альтернативних поглядів, адже плюралізм – найважливіша цінність демократичного суспільства [2, с. 123]. Важливим фактором як для самої Франції, так і для всього світу є те, що у 2003 році Декларацію прав людини і громадянина 1789 року внесено до міжнародного реєстру ЮНЕСКО «Пам'ять світу» [1].

Однією з найбільш розвинутих країн Західної Європи в галузі розвитку безпеки права на інформацію стала Німеччина. Ця країна має розвинуту структуру органів, які займаються захистом різних видів інформації з обмеженим доступом. Від самого початку створення цієї системи захисту інформації увага була спрямована на захист від шпигунства й охорону держаних таємниць [3, с. 7–8]. Німеччина великого значення надає захисту права на інформацію, особливо такого виду інформації, як персональні дані. У 1970 році прийнято перший у світі нормативний акт, що регулював питання захисту персональних даних. Цей нормативний акт запропонований федеральною землею Гесен, ініціативу через деякий час підтримали й інші федеральні землі [4].

Сьогодні конституції майже всіх європейських країн мають положення, які безпосередньо стосуються права людини на інформацію, а різні аспекти цього права розкриваються в численних нормативно-правових актах.

Польща є однією з перших серед цих країн, у яких право на інформацію закріплено на конституційному рівні. Конституція Республіки Польща 1997 року є головним законодавчим актом та основою польської держави, яка гарантує права і свободи, визначає взаємовідносини між законодавчими, виконавчими й судовими органами, встановлює загальний порядок і спосіб формування вищих ланок державної влади. Відповідно до норм Конституції, кожний має право доступу до офіційних документів і зібраних даних, що стосуються особисто його. Обмеження цього права може визначатися законом. Кожен має право вимагати виправити, а також усунути неправдиву, неповну або зібрану способом, що суперечить закону, інформацію. Принципи й порядок збирання інформації, а також відкриття доступу до неї визначаються законом [5].

Право на інформацію є одним із основоположних прав людини й у Чехії. Так, відповідно до статті 3 Конституції Чеської Республіки 1992 року, складовою частиною конституційної системи Чеської Республіки є Хартія основних прав і свобод, конституційні закони,



прийняті відповідно до Конституції, конституційні закони Національних зборів і Федеральних зборів Чехословацької Республіки [6].

Конституція Словаччини, закони, органи влади також сприяють закріпленню та розвитку права на інформацію в цій державі. Статтею 26 Конституції проголошено, що свобода слова і право на інформацію гарантуються як конституцією, так і законодавством Словаччини. Кожен має право висловлювати свої думки усно, письмово, у пресі, за допомогою зображення або в інший спосіб, а також вільно збирати, сприймати й поширювати ідеї та інформацію незалежно від кордонів держави [7].

Якщо розглянути закріплення права на інформацію в пострадянських країнах, то можна визначити таке. Відповідно до статті 24 Конституції Грузії 1995 року, кожен має право вільно отримувати й поширювати інформацію, висловлювати й поширювати свої думки в усній, письмовій чи іншій формі. Засоби масової інформації є вільними, цензура забороняється [8]. У статті 34 Конституції Республіки Молдова 1994 року закріплено, що право особи на доступ до будь-якої інформації, що стосується громадських справ, не може бути обмежене. Засоби масової інформації, як державні, так і приватні, зобов'язані забезпечувати достовірне інформування громадськості. Засоби масової інформації не піддаються цензурі [9]. Згідно зі статтею 33 Конституції Республіки Білорусь 1994 року, кожній особі гарантується свобода думок, переконань і їх вільне вираження. Ніхто не може бути примушений до вираження своїх переконань або відмови від них. Монополізація засобів масової інформації державою, громадськими об'єднаннями або окремими громадянами, а також цензура не допускаються. Користування інформацією може бути обмежено законодавством з метою захисту честі, гідності, особистого та сімейного життя громадян і повного здійснення ними своїх прав [10]. Свобода висловлення переконання, отримувати й поширювати інформацію не може обмежуватися інакше, як тільки законом, якщо це необхідно для захисту здоров'я, честі й гідності, приватного життя, моральності людини чи конституційного ладу, передбачені в Конституції Литовської Республіки 1992 року [11] і Конституції Естонської Республіки 1992 року [12].

Що стосується Сполучених Штатів Америки, то законодавство в галузі права на інформацію – це той орієнтир, якому повинні слідувати інші країни у своїх спробах збудувати хорошу базу інформаційного законодавства. У цій країні законодавці змогли створити систему законів стосовно безпеки інформації з такою лаконічністю та узагальненням, що за необхідності реагування на потребу буде миттєве. Законодавча система США в цій галузі є однією з найдавніших у світі, що робить її майже досконалою й такою, на які всі могли б рівнятися.

Головними конституційними положеннями, що регулюють право на інформацію в США, є Перша поправка до Конституції, яка вступила в сил набрала чинності 15 грудня 1791 року й була частиною Білля про права. Вона проголошує загальні свободи громадян Сполучених Штатів Америки, як уже зазначалося, а саме: «Конгрес не має права видавати закони щодо впровадження будь-якої релігії чи заборони вільно сповідувати її, а також не має права видавати закони, що обмежують свободу слова, друку і права народу мирно збиратися і звертатися до уряду з проханням усунути якусь кривду» [13, с. 126].

Для свободи спілкування у США знайдено також конституційне підґрунтя в межах положень про вільне самовираження – це правило впливає з принципів, захищених Першою поправкою. Треба зазначити, що в одному важливому аспекті Перша поправка до Конституції США трактується дещо вужче, ніж закладений у неї зміст: урядові треба кожного разу надавати вагомі докази, що введення будь-якого обмеження свободи слова необхідне для досягнення важливої мети, такої, наприклад, як захист національної безпеки чи захист приватного життя громадян. Інакше Перша поправка трактується значно ширше, ніж це впливає з її тексту: вона захищає засоби масової інформації від будь-яких зазіхань з боку держави, а коли йдеться про приватні звинувачення преси в наклепі, то й тут остання може розраховувати на захист, гарантований Першою поправкою [14].

Отже, процес нормативного затвердження права на інформацію пройшов тривалу еволюцію від закріплення його в складі права на свободу думок і переконань в ранньобур-



жуазних міжнародних актах до самостійного суб'єктивного права людини та громадянина на доступ до інформації в європейських і національних правових актах.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що конституційне право на інформацію є реально здійснюваним і виконує важливі функції в життєдіяльності кожного громадянина цих країн. Саме тому існує умова руху нашого суспільства до стійкіших і найбільш розвинутих демократичних норм та інститутів права, при цьому його роль і міра впливу на реалізацію інших прав і свобод громадянина будуть, поза сумнівом, зростати.

Крім того, дослідження цієї теми дало змогу сформулювати такі висновки. По-перше, правове регулювання права на інформацію в демократичних країнах здійснюється законами, що засновані, з одного боку, на свободі права на інформацію, а з іншого – на праві людини на свободу одержання інформації, свободу висловлення й самовираження, на плюралізмі думок у суспільстві, підконтрольності засобів масової інформації суспільству, їхній відповідальності.

По-друге, однією з перших країн, де право на інформацію та свобода вираження поглядів закріплено конституційно, є Франція (1789 рік, Декларація прав людини і громадянина), де вільне вираження думок і поглядів є одним із найбільш важливих прав людини, а тому кожен громадянин може вільно висловлюватись, писати і друкуватися, але й відповідати за зловживання цією свободою у випадках, установлених законом. Положення цієї Декларації стосовно закріплення права на інформацію включено до Преамбули чинної Конституції Франції 1958 року.

І, по-третє, Німеччина – найбільш розвинута з країн Західної Європи в галузі безпеки права на інформацію. Також право на інформацію розвинуте в таких країнах, як Польща, Словаччина, Чехія. Проте, на нашу думку, на законодавче закріплення права на інформацію Сполучених Штатів Америки мають рівнятися всі інші країни.

Список використаних джерел:

1. Декларація прав людини і громадянина Франції 1789 р. URL: <http://constituante.livejournal.com/10253.html>.
2. Закони та практики ЗМІ у одинадцяти демократіях світу: порівняльний аналіз. Харків: Фоліо, 2000. С. 123.
3. Сідак В. Організація системи захисту інформації в Німеччині: еволюція та сучасний стан. Правове, нормативне та методологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. 2006. Випуск 2(13). С. 7–10.
4. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії «громадянське суспільство» / пер. нім. А. Онишко. Львів: Літопис, 2000. 319 с.
5. Конституція Республіки Польща от 2 апреля 1997 г. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=112>.
6. Конституція Чеської Республіки від 16 грудня 1992 р. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=106>.
7. Конституція Словацької Республіки від 1 вересня 1992 р. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=110>.
8. Конституція Грузії від 24 червня 1995 р. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=130>.
9. Конституція Республіки Молдова от 27 июля 1994 г. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=127>.
10. Конституція Республіки Беларусь от 15 марта 1994 г. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=131>.
11. Конституция Литовской Республики от 25 октября 1992 г. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=115>.
12. Конституция Эстонской Республики от 28 июня 1992 г. URL: <http://worldconstitutions.ru/?p=105>.
13. Конституційне право України: підручник / за заг. ред. В.Я. Тація, В.Ф. Погорілка, Ю.М. Тодики. Київ: Укр. правн. фундація, 1999. 376 с.



14. Поправки до Конституції США. URL: <https://studlib.info/pravo/5241-popravki-do-konstitucii-ssha/>.

КИСЕЛЬОВА О. І.,
доктор юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
(Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету)

УДК 342.98

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ БАТЬКАМИ АБО ОСОБАМИ, ЩО ЇХ ЗАМІНЮЮТЬ, ОБОВ'ЯЗКІВ ЩОДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Стаття присвячена дослідженню інституту адміністративної відповідальності за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей, аналізу фактичних і нормативних підстав такої відповідальності, виявленню особливостей притягнення до адміністративної відповідальності й накладення адміністративних стягнень.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, склад правопорушення, батьки або особи, які їх замінюють, виховання дітей.

Статья посвящена исследованию института административной ответственности за невыполнение родителями или лицами, их заменяющими, обязанностей по воспитанию детей, анализу фактических и нормативных оснований такой ответственности, выявлению особенностей привлечения к административной ответственности и наложения административных взысканий.

Ключевые слова: административная ответственность, состав правонарушения, родители или лица, их заменяющие, воспитание детей.

The article is devoted to the study of the institute of administrative responsibility for the failure of parents or individuals to replace the duties of raising children, to analyze the actual and normative grounds for such responsibility, to identify the features of bringing to administrative liability and imposing administrative penalties.

Key words: administrative responsibility, composition of the offense, parents or persons who replace them, upbringing of children.

Вступ. Головною цінністю будь-якої демократичної соціальної держави, що турбується про гідне майбутнє своїх громадян, традиційно вважається сім'я, де основна увага приділяється дітям. Державна сімейна політика є важливим інструментом впливу на забезпечення умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, найповнішої реалізації сім'єю своїх функцій і поліпшення життєвого рівня, зміцнення й розвитку соціального інституту сім'ї загалом. Так, відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про Концепцію державної сімейної політики», мета державної сімейної політики полягає в забезпеченні сприятливих умов

